

İMTİZAÇSIZLIK SEBEBİYLE BOŞANMADA KUSUR'UN ROLÜ

Dr. Bilge UMAR

I. Problemin ortaya konması ve bu konuda varılacak sonucun pratik önemi.

Evlilik bağıntısının derinden derine sarsılmış olması dolayısıyla boşanma'yı düzenleyen (1) ZGB 142/MK 134, sözü edilen vakıanın bir boşanma sebebi teşkil edeceğini bildiren birinci fıkradan sonra, şu ikinci fıkra hükmünü sevketmektedir: «Eğer geçimsizlik, iki taraftan birine daha ziyade kaabili isnad ise boşanma dâvasını ikame hakkı ancak diğer tarafa aittir».

Anılan maddenin gerek birinci, gerek ikinci fıkrasında kusur'dan hiç bahsedilmemiştir. Bu tesadüfî değildir; gerçekten, ZGB 142/MK 134 f. I sisteminde, boşanmayı isteme hakkının doğumu için, «evlilik bağıntısının, müşterek hayatı çekilmez kılacak derecede derinden derine sarsılmış olması» yeter ve bu durumun, eşlerden birinin kusuru yüzünden ortaya çıkmış olması gerekmez. Nitekim söylenen durumun mevcudiyeti tesbit edildikte, eşlerden herhangi birine isnad edilebilecek bir kusur bulunmasa dahi boşanmaya hükmedilmesi icab edeceği hususunda, İsviçre ve Türk İçtihatları müttefik bulunmaktadır (2). Keza, ZGB 142/MK 134 f. II sisteminde de, boşanma dâvasının reddi gerekliliğinin ortaya çıkması için, f. I de sözü edilen vakıanın daha ziyade dâvacıya kaabili isnad olduğunun anlaşılması yeter; bu kaabili isnad olma durumunun bir kusur tarzında tecelli etmesi şart değildir. Meselâ, eşlerden birinin cinsî iktidarsızlığı sebebiyle evlilik birliği, müşterek hayatın idamesi imkânsız olacak derece derinden derine sarsılmışsa, bu durumun ortaya çıkmasında eşlerin ikisi de kusursuz olmasına rağmen, f. I deki boşanma sebebi gerçekleşmiştir; Ancak, boşanma dâvasının bizzat cinsî iktidarsızlığa uğramış eş tarafından ikamesi hâlinde, f. II nin unsurları gerçekleşmiş olacaktır; oysa ki bu faraziyede dâvacı eşin dahi kusuru söz konusu değildir.

(1) Yanlış anlamalara yer verebilecek surette «geçimsizlik»ten bahseden MK 134 lâfzına karşılık, bu husus mehzazın bilhassa almanca ve italyanca metinlerinden açıkça anlaşılmaktadır.

(2) Bkz. İleride dn. 10 ve 12.

Hal böyle olmakla beraber, f. I deki boşanma sebebi teşkil eden vakıa şüphesiz pek çok kere ancak eşlerden birinin kusuru sebebiyle müşahhas olarak ortaya çıkacak; keza f. II deki durumun tecellisi de ekseriya, dâvacının daha kusurlu olması yüzünden vuku bulacaktır. Bu sebeple, ZGB 142/MK 134 f. II hükmünün fonksiyonu problemi nin, doktrinde «imtizaçsızlık sebebiyle boşanmada **kusur**'un rolü» tarzında ele alınması adetâ gelenekseldir. Biz de incelememizin başlığında bu geleneği tâkib ettik. Ancak, buradaki mes'elenin gerçekte bir «kusur» mes'elesi değil, bir «kaabil-i isnad olma» mes'elesi olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

ZGB 142/MK 134 f. II nin söz konusu ettiğimiz hükmünün fonksiyonu doktrinde ve mahkeme içtihatlarında önemli görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Bu konuda şu üç telâkkiden birinin doğru olması gerekir ve nitekim doktrin ve jürisprüdans bu üç görüş arasında bölünmüş bulunmaktadır:

a) Birinci görüşe nazaran, ZGB 142/MK 134 f. II şu anlamda yorumlanmalıdır: «evlilik birliğinin, müşterek hayatın idamesi çekilmez olacak derecede derinden derine sarsılmış olması vakıası, boşanma dâvacısından ziyade dâvalıya kaabili isnad olmalıdır ve bu durum, boşanma dâvacısının dâva temelini bir unsurunu teşkil eder; diğer bir ifadeyle, f. II, f. I de belirtilen dâva hakkı unsurlarından birini göstermektedir».

Bu görüşün pratik sonucu şu olacaktır: Evvelâ, dâva temelini teşkil eden vakıaların bütünüyle gerçekleştiğini tesbit etmedikçe hâkim istemi hüküm altına alamayacağından, ZGB 142/MK 134'e dayanan boşanma dâvacısı, «müşterek hayatın idamesi artık çekilmez olacak derecede, evlilik birliğinin derinden derine sarsıldığını» isbatla yetinemeyecek, ayrıca «bu durumun zuhurunun daha ziyâde dâvalıya kaabili isnad olduğunu» da ortaya koyması gerekecektir. Bu sonuncu vakıa tesbit edilememişse, onun istemi hüküm altına alınamayacaktır. Dâvalının f. II ye dayanan beyanı, teknik anlamda bir savunma değil, dâva temelini inkârı mâhiyetinde sayılacak; f. II deki durumun varlığını isbat dâvalıdan beklenemeyecek; hatta dâvalı f. II deki durumun mevcut olduğunu hiç beyan etmemiş dahi olsa hâkim, «daha ziyade dâvalıya kaabili isnad olma» vakıasının isbatını dâvacıdan re'sen isteyecek ve tabiî, bu vakıanın mevcut olduğunu usulü dairesinde öğrenmişse, dâva temelini dâhil bir unsurun gerçekleşmediğini gerekçe göstererek, dâvayı re'sen reddedecektir. Bu sonuncu faraziyede, dâvalının «ZGB 142/MK 134 f. II ye isti-

nattan feragat ediyorum» yollu açık bir beyanı dahi sonucu değiştiremeyecektir (3).

b) İkinci görüşe nazaran, f. II deki vakıa, f. I de öngörülen dâva imkânının doğumunu engelleyen bir vakıa fonksiyonuna sâhiptir ve bu sebeple, dâvalıya teknik anlamda bir itiraz temin eder.

Bu görüşten de şu sonuçlar çıkar: Bütün itirazlar için olduğu gibi, f. II deki vakıanın mevcudiyetine dayanan itiraz için de iddia ve isbat yükü, dâvalıya düşer. Maamafih, hâkim sözü edilen vakıanın mevcudiyetini usulü dâiresinde (meselâ bizzat dâvacının beyanlarından) öğrenmişse, dâva hakkının bu hak engelleyici vakıa sebebiyle doğamadığını re'sen nazara alıp dâvayı reddetmelidir; bu takdirde -bir evvelki görüş çerçevesinde olduğu gibi- dâvalının ZGB 142/MK 134 f. II den istifade etmek istemediğini açıkça beyan etmesi dahi sonucu değiştiremez (4).

c) Üçüncü görüş şudur: f. II, dâvalıya teknik anlamda bir defi hakkı sağlar. Binaenaleyh bu f. II deki vakıanın gerçekleştiği konusunda iddia ve isbat yükü dâvalıya düşer; hatta o vakıanın gerçekleştiği usulü dâiresinde hakimin bilgisine varsa dahi hâkim, defi hakkı gereği veçhile kullanılmadıkça, sözü edilen vakıaya müsteniden dâvayı reddedemez.

Problemi ve bu konuda varılacak sonucun pratik önemini böylece belirttikten sonra, şimdi, yukarıda söz konusu edilen görüşleri birer birer ele alalım.

II. «Dâva temelinin unsuru» görüşü.

Bu görüş, İsviçrede Python ve Gmür; Türkiyede de Akgün tarafından benimsenmiştir (5). Keza Türk Yargıtayının da görüşü budur (6).

(3) Hukukun tatbiki hâkimin işidir ve taraflar, dâvayı kabul yahut dâvadan feragatte bulunmaksızın, sâbit olan vakıalara nazaran tatbiki gereken hukuk kaidelerinin hâkim tarafından tatbik edilmemesini ya da kendi arzuları istikametinde tatbik edilmesini sağlayamazlar. Boşanma dâvasında ise dâvalının kabul'ü dahi hâkimi bağlamaz (HUMK 95 f. II).

(4) Bkz. İleride dn. 17.

(5) Python, Le rôle de la faute dans le divorce, thèse, Lausanne 1958, s. 46, 48 - 49, 52 ve sonrakiler; Gmür, Art. 142 No. 48; Akgün, Boşanma Hukuku, İstanbul 1949, s. 74 ve sonrakiler, ayrıca s. 128 deki not.

(6) II. HD 6.6.1953, E: 3213 K: 2882 (TİK 1953, c. II No. 1350); HGK 4.1.1933, E: 2 K: 5 (Tem. Kar. 1933, s. 6); HGK 31.12.1952, E: 2/79 K: 138 (TİK 1953, c. II No. 1348); HGK 30.1.1957, E: 2/16 K: 9 (Son İçt. 1958, s. 3525); HGK 23.1.1963, E: 2/75 K: 7 (İst BD 1963, s. 21 de Karahasan tarafından zikredilmiştir); HGK 6.3.1963, E: 2/5 K: 17 (Ank BD 1963, s. 211) de zikredilen II. HD kararı: HGK 11.9.1963, E: 2/30 K: 68 (İKİ 1963, s. 2505).

Bu görüş lehine gösterilmiş veya gösterilebilecek gerekçeler şunlardır: Evvelâ, kanun metninin ifade edilmiş tarzı bu görüşü destekler görünmektedir. İkinci olarak, «kimse kendi ayıbından hak istihracına kalkamaz» kaidesi, evlilik birliğinin - müşterek hayatın idamesini çekilmez kılacak derecede- derinden sarsılması daha ziyade kendisine kaabili isnad olan eşin, boşanma dâvası açmak imkânından mahrum kılınmasını izah eder.

Bizce bu gerekçeler yerinde sayılamaz. Çünkü, evvelâ, bir kanun hükmünde hak doğuran bir normun mu, yoksa hak engelleyen veya hak düşüren yahut da hakkın kullanılmasını felce uğratacak bir defa hakkı veren bir normun mu dermiş edildiğini tâyin bakımından metinlerin lâfzı pek az emin bir hareket noktası teşkil eder (7); her münferit normun fonksiyonu, kanun koyucunun iradesi araştırılarak yâni tefsir yolu ile tâyin edilmek gerekir (8). İkinci gerekçeye gelince: «kimse kendi ayıbından hak istihracına kalkamaz» kaidesinin burada uygulama alanı bulması gerektiği doğru olmakla beraber, bu kaide, f. II deki vakıanın zarureten dâva temelini bir unsur sayılmasını icab ettirmez: f. II deki hüküm, bir itiraz imkânı veya bir defa hakkı tesis eder yolda yorumlanmakla dahi «kimse kendi ayıbından hak istihracına kalkamaz» düşüncesinde mesnedini bulabilir. Nitekim meselâ müterafık kusurla ilgili OR 44/BK 44 deki norm, mağdura teknik anlamda bir itiraz imkân verir; yoksa hâkim, mağdurun müterafık kusuru olmaması gereğini dâva temelini bir unsur sayacak ve dâvacıyı, müterafık kusurunun bulunmadığını isbata re'sen dâvet edecek değildir (9).

Gerekçelerinin yetersizliği bir yana, ZGB 142/MK 134 f. II de «dâva temelini bir unsur»nun söz konusu olduğunu savunan görüş, ortaya attığı pratik sonuçlar itibariyle de kabul edilmemelidir. Gerçekten, bu görüş kabul edilince, «evlilik bağlantısının - müşterek hayatın idamesini çekilmez hâle getirecek derecede- derinden derine sarsılmış olduğu» vakıasının kime daha ziyade kaabili isnad bulunduğu anlaşılammışsa, veya iki tarafa aynı derecede kaabili isnad

(7) Egger, m. 8, No. 9 (Çernis terc., s. 129). İşaret edelim ki Egger'in müşahedesi doğru olmakla beraber bu vesileyle norm teorisine yönelttiği tenkit haksızdır.

(8) Nikisch, Zivilprozessrecht, 2. basım, Tübingen 1952, s. 320 de (b).

(9) Bkz. Gmür, Art. 8 N. 10 sonu; Nikisch, a.g.e., s. 321 FMK 18 Temmuz 1922 (BGE 48 II 355, mütalâa 4). Maamafih bu eserlerde mes'ele özellikle müterafık kusur açısından ele alınmış değildir. Buna mukabil HGK nun 25.12.1957 tarihli ve E: 4/100 K: 93 sayılı kararı (Ömerbaş - Çetintaş, c. III s. 173), bu mes'elede de fikrimizce hatâya düşerek, hâkime, müterafık kusurun mevcut olup olmadığını araştırmak ödevi yüklemiştir.

olduğu anlaşılmışsa, boşanma dâvasının reddi gerekecektir. Çünkü bu hâlde, tenkit ettiğimiz telâkkiye göre, dâva temelinin bir unsurunun gerçekleştiği anlaşılmamış veya gerçekleşmediği anlaşılmış olacaktı. Bu sonucun mahzurunun gören Türk Yargıtayı, tenkid ettiğimiz teoriye katıldığı halde, söylenen durumda boşanma kararının verilmesini tecviz etmektedir (10). Bu sonuncu içtihat yerinde olmakla beraber, Yüksek Mahkememizin böylece kendi sistemi içinde bir tenakuza düştüğü inkâr edilemez.

Tenkid ettiğimiz teorinin diğer bir mahzurlu sonucu şudur: bu görüş çerçevesinde hâkim, boşanma dâvalısı ZGB 142/MK 134. f. II deki durumun varlığını hiç öne sürmese dahi, söylenen «daha çok dâvacıya kaabili isnad olma» durumunun varlığını usulü dairesinde öğrenince (veya, bu durumun mevcut olmadığı dâvacı tarafından isbat edilememiş ise), dâvayı reddecektir. Halbuki bu faraziyede dâvanın reddi, kanunun korumak istediği dâvalı eşin pek aleyhine olabilecektir ve bu eş, o dâvada boşanmayı elde etmek imkânından mahrum kalarak, tamamiyle lüzumsuz ve mânasız surette, müte-kabil veya müstakil bir boşanma dâvası açmaya zorlanacaktır.

III. «İtiraz» görüşü.

Bu görüş İsviçre doktrinde **Lienert** ve **Hinderling**; Türk doktrinde **Tekinay** tarafından savunulmaktadır (11). **Tekinay**, Yargıtayın da aynı görüşü benimsediğini yazmakta ise de, sayın müellifin bu fikri, daha önce atıf yaptığımız kararlardan anlaşılacağı üzere, yerinde değildir.

İsviçre Federal Mahkemesinin tutumu ise açık değildir. Yüksek Mahkemenin müteaddit kararları (12) -ve bu kararlardaki ibareleri tekrarlamaktan başka bir şey yapmayan bazı İsviçreli müellifler (13)-, mealen, «ZGB 142/MK 134 f. II hükmü, daha az kusurlu

(10) Ezcümle bkz. HGK 2.4.1958, E: 2/12 K: 21 (Hukuk Postası, 1958, s. 24 - 25); HGK 20.1.1965, E: 515/D-2 K: 40 (Son İçt. 1965, s. 6341).

(11) **Lienert**, die Schuld bei der Ehescheidung nach schweizerischem Recht, Diss., Aarau 1950, s. 99 ve sonrakiler; **Hinderling**, das schweizerische Ehescheidungsrecht, 2. basım, Zürich 1960, s. 34 (bu müellif, eserinin birinci basımında, s. 36 da, «dâva temelinin unsuru» görüşünü kabul etmekteydi); **Tekinay**, Türk Aile Hukuku, İstanbul 1966, s. 170 - 171.

(12) Ezcümle 26.6.1912 (BGE 38 II 56 ve sonrakiler, bilhassa s. 59); 14.5.1925 (BGE 51 II 116); 20.9.1945 (BGE 71 II 199 ve sonrakiler, bilhassa s. 203).

(13) **Egger**, m. 142 No. 15 (Çağa terc., s. 184 - 185); **Picot**, ZSR 1929, NF 48, s. 34a - 38a.

olan (14) tarafı korumak ve onun arzusu hilâfına boşanma veya ayrılığı tecviz etmemek amacını güder; fakat o taraf bu himayeden vazgeçebilir ve böylece, bir boşanma veya ayrılık dâvası açmak külfetinden kurtulur» demekte ve ayrıca, dâvacının daha az kusurlu olmasının dâva temelini bir unsurunu teşkil etmediğini, bu sebeple, söylenen vakıanın dâvacı tarafından iddia ve isbat edilmesine gereklilik bulunmadığını açıkça belirtmekte ise de, dâvalının «dâvacı daha çok kusurludur» yollu savunmasının hukukî mâhiyetini -yâni teknik anlamda bir defi mi, yoksa teknik anlamda bir itiraz mı teşkil ettiği noktasını- ısrarla meskût bırakmaktadır (15). Münferit bir kararda (16) Federal Mahkemenin, kusurun daha ziyade dâvacıda olduğu vakıasını re'sen nazara alıp dâvayı reddettiği intibai hâsıl olmakta ise de, vakıanın re'sen nazara alındığı açıkça belli değildir. Nitekim, itiraz görüşünü benimseyen **Tekinay**, «Federal Mahkemenin kararlarında da bu esasa aykırı düşen bir düşünce yer almamıştır» demek suretiyle, İsviçre Yüksek Mahkemesinin içtihatlarını, itiraz görüşünü kabul ettikleri yolunda yorumlamaktan -yerinde olarak- çekinmiştir.

Fikrimizce bu «itiraz görüşü»de aşağıdaki tenkitlere mâruzdur:

Bizzat bu görüşün savunucuları, Federal Mahkeme içtihatlarında da belirtilen «ZGB 142/MK 134 f. II, daha az kusurlu olan tarafı korumak amacını güder, fakat o taraf bu himayeden vazgeçebilir ve böylece, bir boşanma veya ayrılık dâvası açmak külfetinden kurtulur» yolundaki telâkkiyi aynen benimsemekte, hatta bu telâkkiyi gerekçe ittihaz etmektedirler. Hâlbuki dâvacının daha çok kusurlu olduğu vakıasının bir itiraz konusu sayılması ve böylece, bu vakıa meselâ dâvacının kendi beyanlarından anlaşıldıkta hâkimin dâvayı re'sen reddetmesi, dâvalının «bu himâyeden vazgeçmek ve böylece dâva açmaktan kurtulmak» imkânını ortadan kaldıracaktır. İtiraz görüşü çerçevesinde bu mahzurlu sonucu bertraf etmek imkânı yoktur. Yâni, akla gelebileceğinin aksine, dâvacının daha çok kusurlu olduğu hâkimin bilgisine usulü dâiresinde varmışsa dâvalı ZGB 142/MK 134 f. II nin kendisine bahsettiği himâyeden faydalanmak istemediğini açıkça beyan etmekle dahi dâvanın reddini önleyemez. Çünkü, gerçekten defi değil de itiraz konusu teşkil eden bir vakıa usulü dairesinde hâkimin bilgisine varmışsa -meselâ karz akdî sebe-

(14) Burada ve bundan böyle «daha çok kusurlu», «daha az kusurlu» derken neyin ifade edildiğini daha önce izah etmiştik.

(15) II. HD nin 13.1.1930 tarihli kararı da (Varal, Boşanma, 1955, s. 51 No. 89) bu muhtevada idi; fakat Yüksek Mahkememiz sonradan görüşünü -bizce yerinde olmayarak- değiştirmiştir (bkz. dn. 6).

(16) FMK 26 Ekim 1933 (BGE 59 II 409 - 410).

biyle verilen paranın iadesi dâvasında borcun tediye edildiği anlaşıl-
mıssa, hâkim dâva konusu hakkın düştüğünü (veya doğumunun en-
gellendiğini yâni hiç doğamadığını) re'sen göz önünde tutmak mec-
buriyetindedir; hakkın mevcut olmadığı anlaşıldığı halde hakkın
varlığını kabul edemez (17). Her ne kadar tarafların üzerinde ser-
bestçe tasarruf edebilecekleri hukukî münasebetlere ilişkin dâva-
larda dâvalı, hasmın haksızlığı anlaşıldığı halde isterse onun dâva-
sını kabul edebilir ve kabul hâkimi bağladığı için dâvacı, haksızlığı
anlaşılmasına rağmen, istemini elde edebilir ise de, boşanma dâva-
sında durum böyle değildir (18).

İtiraz görüşünün benimsenmesi hâlinde ortaya çıkacak olan bu
mahzurlu sonucu bertaraf etmek üzere **Tekinay**, itiraz görüşünden
önemli bir tâviz vermektedir. Sayın müellife göre (19), ancak dâvalı
eş boşanma istemine muvafakat etmediği takdirdedir ki hâkim dâ-
vacının daha çok kusurlu olduğu vakiasını re'sen nazara alabile-
cektir.

Fikrimizce, böyle bir çözümün tasvibi hukuk politikası bakı-
mından belki doğru olabilir; ancak ZGB 142/MK 134 f. II nin fonk-
siyonu konusunda, dâvalı eşin dâvadaki davranışına göre yapıla-
cak bir tefrikin gerekçelerini mevcut kanun bakımından göstermek
hiç de kolay değildir. Gerçekten, bu tefrik şu iki gerekçeden birine
dayanabilir :

a) Ya sözü geçen f. II, ihtiva ettiğinden başka bir anlam taşı-
yormuş gibi, yâni «boşanma istemine dâvalının muvafakat etmesi
hâli müstesna olmak üzere, geçimsizliğin daha ziyade kendisine
kaabili isnad bulunduğu taraf, dâva hakkından mahrumdur» diyor-
muş gibi yorumlanır;

b) Yahut da, anılan f. II nin bir faraziyede (dâvalının boşan-
maya muvafakati faraziyesinde) teknik anlamda bir defî hakkı te-
sis ettiği (fakat boşanmaya muvafakat eden dâvalının bu hakkı
kullanmadığı); diğer bir faraziyede (dâvalının boşanmaya muva-
fakat etmemesi faraziyesinde) teknik anlamda bir itiraz hakkı der-
piş ettiği kabul edilir.

Birinci gerekçe, yâni f. II nin yukarıda söylenen mealde yorum-
lanması, hiçbir kanun boşluğu bulunmadığı halde hukuk yaratmak
anlamına gelir ve kanun koyucunun görevine açık bir müdahale teş-
kil eder. İkinci gerekçe ise, kanun metninde hiç mesnedi bulunma-

(17) Bkz. **Von Tuhr**, § 3 dn. 39a (Edege terc., s. 28).

(18) Bkz. yukarıda dn. 3.

(19) **Tekinay**, a. g. e., s. 170 de metnin sonu.

yan bir tefrikin yapılmasına ve aynı vakianın, dâva açıldıktan sonra zuhur edecek duruma göre bazan itiraz temeli, bazan defi temeli addine yol açar ve bu itibarla nazariye yönünden dahi müdafaa edilemez mâhiyette bulunur.

Şimdiye kadarki incelemelerimiz, «defi görüşü»nün doğruluğunu ortaya koymuş olsa gerektir. Nitekim Türk doktrininde çoğunluğun benimsediği görüş de budur (20); Federal Mahkemenin ise itiraz ve defi görüşlerinden hangisine katıldığının açık olmadığına işaret etmiştik. Defi görüşünün, daha önce (bkz. I) kaydettiklerimize ilâvesi gereken önemli bir pratik sonucu şu olacaktır ki, bu görüş çerçevesinde, keza itiraz görüşü çerçevesinde olduğu gibi, on günlük cevap süresi geçirildikten sonra «dâvacının daha çok kusurlu olduğu» nun iddia ve isbatına kalkışılması, davâcının tevsi yasağına dayanan itirazı ile karşılanabilir ve bu takdirde söylenen vakianın tahkikine girişilemez. Halbuki Yargıtayımızın şimdiki sisteminde (21), kusurun daha ziyade dâvacıya isnadı kaabil olup olmadığı hususunun mahkemece re'sen soruşturulması gereği kabul edilmekte; böyle olunca, dâvacının daha çok kusurlu olduğunun cevap süresinden sonra dahi dermeyanına bir engel bulunmamaktadır.

(20) Velidedeoğlu, İmtizaçsızlık sebebiyle boşanmada kusur mefhumu, İstanbul 1943, s. 14 - 15; Saymen - Elbir, Türk Medenî Hukuku, c II, Aile Hukuku, 2. basım, İstanbul 1956, s. 257; Schwarz, Aile Hukuku (Çeviren: Davran), c. I, 2. basım, İstanbul 1946, s. 155 - 156; Karahasan, İst BD 1963, s. 18 - 19.

(21) Bkz. Yukarıda dn. 6.